

Haber Yazısı ve Haber Fotoğrafı Örnekleriyle “Yazılı Basında Etik” Sorgulaması

Feyyaz BODUR¹

Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi

Özet

Gazeteler gelişigüzel yazılıp basılmış kâğıtlar değildir. Biçiminin Gazeteye benzemesi onun bu onurlu görevi yerine getirdiği anlamına da gelmez. Yazdıklarının ve gösterdiklerinin içeriğidir asıl önemli olan.

Zaman zaman gazetelerin haber yazılarında ve haber fotoğraflarında, ulaştıkları okuyucunu kitlesinin ahlâk ve etik kuralları ile ülkenin yasalarına uygun olmayan örneklerle karşılaşmaktayız.

Ahlâki ve etik dışı davranışlara somut ceza uygulanamıyor olması, ayrıca yasal olmayan yayınlara da verilen cezaların caydırıcı olmaması nedeniyle medyadaki etik dışılık yaygınlaşabilmektedir.

Yasama, yürütme ve yargıdan sonra 4. kuvvet olarak basın gösterilir. Basının 4. kuvvet gibi üstün bir güç olduğu kabul edildiğine göre, toplumların yaşamlarını düzenlemede önemli bir yere sahip olduğu da kabul edilmektedir. Hatta basın, iktidarların devrilmesinde ve ülkelerin yönetim biçimlerinin sarsılıp değiştirilmesinde de büyük roller üstlenmektedir. İşte ülkelerin, toplumların, insanların yaşamları ile iç içe olan bu kitle iletişim araçlarının, yönetenlerle yönetilenler arasındaki iletişimi nasıl sağladıklarının da bir denetimi olması gerekir. Basın etiği ya da basın ahlâkı, basın çalışanları açısından olduğu kadar okuyucuları da ilgilendirir. Hatta çok daha fazla ilgilendirir. Çünkü çoğunluk onlardır. Okur ya da izleyici sorgulayıcı davranmayıp, meslekteki sapmaları, sapanları izlemeyerek cezalandırmaz ise basın içine sızmış ya da bu mesleğin gereklerini yerine getirmekten aciz bu kişilerin basını bir yazılı-resimli kâğıda dönüştürmeleri kaçınılmazdır.

Anahtar Kelimeler: Etik, Ahlâk, Gazete, Haber, Fotoğraf, Haber Fotoğrafı, Gazete Patronu, Tembel Gazeteci, Hazır Haber, Asparagas Haber (Masa Başında Hazırlanan Yalan Haber, Abartılı -Eklemeli Haber, Suni Oyunculu Haber), Sansasyonel Haber

Giriş

Etik göreceli bir kavramdır. Birçok kavramda olduğu gibi (az - çok, sıcak- soğuk, güzel -çirkin...vb.). Ahlâkla ilgili bir tanım da davranışların, (toplumsal ya da bireysel olsun) ölçüsünün belirlenmesi ve kesin kurallarının konulması, oldukça zordan öte olanaksızdır.

Sözlerime böyle kesin ve sert iddialarla başlamam burada bulunan bazı meslektaşlarım tarafından da tereddütle karşılanıyor olabilir. Kurallarının yazılı olduğu ve suçun belli bir yaptırımının bulunduğu hukukta dahi zaman zaman anlayış ve karar farklılıklarının olduğu düşünülürse, yazılı bir kuralın olmadığı etik içi veya etik dışı davranışların kime göre değerlendirileceği tartışmaları bazen başlamadan bitirilebilir.

“Kime göre?” sorusunun yanıtı bulunabildiği ve bunu insanlar olarak küresel dünya için kabul ettiğimiz zaman sorun belki de çözülmüş olacaktır. “Kendine yapılmasını istemediğini sen de başkasına yapma”, “iğneyi kendine çuvaldızı başkasına batır”gibi anlamlı sözlerin geçerliliğini yitirdiği bir dünyada, etik, ahlâk, edep, dürüstlük, insanlık adına ne söylenirse söylensin, yaptırımı somut olarak var olmayan bir davranış bozulmaya eğilimlidir.

Fakat bozulmaya eğilimlidir derken insanın egosunun zaafından dolayı bozulma olabilir. Yoksa mutlaka bozulacaktır anlamı çıkarılmamalı. Var olması gereken basın dürüstlüğüdür ve tüm çabalar daha güvenilir bir basın oluşturma içindir. O halde egomuzu bastırarak toplum için iyi olanı kural haline getirmeliyiz. Öncelikle de insan olarak iyi ahlâklı insan olmalıyız.

İnsanların davranışlarındaki bozukluk, öncelikle kendilerine zarar vermekle birlikte, etik sayılmayan davranışların insanın yakın çevresine dolayısıyla mesleklerine de olumsuz yansımaları olmaktadır. Zaman zaman medya dışında polis, doktor, inşaat müteahhitleri hatta eğitimciler için söylenenler ve yazılan olumsuz haberler aslında o meslekler içinde bulunan az sayıda kişilerin kişisel davranışlarına tepkidir. Fakat kişiler yaptıkları yanlışlığın büyüklüğüne göre mesleklerini ve meslektaşlarını da zarara uğratmaktadırlar. Şayet bir meslek içindeki olumsuzluklar çoğalır ve düzeltme yolunda bir çaba gösterilmediği izlenimi varsa o meslek gurubunun da etik yönden sorgulanması gerekir.

Basın, Ahlâk ve Etik

Basının Etiğinden ya da basında etik kavramından söz ederken de bu meslek içinde bir bozukluk olduğu basının böyle olmaması gerektiğinden yola çıkarak nasıl olması gerektiğine ulaşmaya çalışıyoruz.

“Basın hürdür sansür edilemez” özdeyişinden güç alarak insanların yatak odalarına kadar giren bir habercilik anlayışına karşı olmak gerekir. Kendi özgürlük sınırlarımızın başkasının özgürlük sınırına kadar olduğu unutulmamalıdır.

Basının, basın çalışanları tarafından bir denetime tutulması için ilk kapsamlı yaptırım 24 Temmuz 1960 yılında kapsamlı bir “Basın Ahlâk Yasası “ hazırlanarak imzalandı. Ancak bu yasa aradan geçen 44 yıl içinde etkinliğini yitirdi. Basının kendi kendini denetimi için oluşturulan bu organların etkinliğinin yeniden kazandırılması zorunludur.

Gündemde olan bir konu varsa ve bu konudan olumsuz yönde çok sık söz edilir olmuşsa, o konuda bir yozlaşma olduğundan söz edilebilir. İyi olan çabuk unutulur ya da olması gerekendir, üzerinde fazla durulmaz. Fakat yozlaşma, yozlaşmayı daha da artırır. Ve bir konudaki bozulma diğer alanlardaki bozulmanın da tetikleyicisi olabilecektir.

Ahlâk nedir?

Ahlâk, mutlak olarak iyi olduğu düşünülen ya da belli bir yaşam anlayışından kaynaklanan davranışların tümü olarak tanımlanabilir. Diğer bir deyişle “iyinin ve kötünün bilimi; etik ilkeler tarafından yönlendirilmeleri bakımından ele alınan insan davranışlarının kuramıdır.

Etik nedir?

Hegel'e göre Etik; toplumsal ilişkilerin örgütlenmesiyle ilgili olan şey. Hegel “etik düzeni” dediği ve toplumsal ilişkilerin örgütlenmesiyle ilgili olan şeyi, bireysel davranış ilkelerini saptayan ahlâktan ayırır. O halde “Etik Düzen” aile yaşamı, ekonomik ve siyasal yaşamla ilgilidir.

Ahlâkı, bireylerin toplum içindeki davranışlarını ve yaşamını belirleyen kuralların topluluğu olarak gören Marx ve Engels, ahlâkı siyasetten ayırmadılar. Onlara göre bu kurallar toplumun ekonomik gelişim düzeyine ve sınıflararası ilişkilere bağlıdır ve ahlâk toplumsal grubun ekonomik yaşam koşullarının sonucudur (Büyük Larousse, c.1, s. 200).

Etik; insan ilişkilerinde, toplumsal, kültürel, siyasi, ekonomik, hukuki, bilimsel teknolojik vb. tüm alanlarda insanın tutum, davranış, eylem ve kararlarında belirleyici olan, hiç kimsenin dışında kalamayacağı ilke ve değerler bütünüdür.. Bu kapsayıcılığı nedeniyle de “etik, yaşamak, eylemde bulunmak, eylemde bulunmaya karar vermek, karar vermek de ahlâki sorumluluktur” şeklinde ifade edilmektedir.

Etik ve ahlâki değer yargılarının toplumda ortak kabule ulaşip geçerlik kazanabilmesi için kişiler tarafından içselleştirilmesi gerekmektedir. Bir kavramın içselleştirilmesi de, o kavramın ifade ettiği anlam, çağrıştırdığı değerler ve bu değerlere yüklü olarak taşıdığı anlamların bilgisine varmak, ileriye dönük olay ve olgular arasında bağlantılar kurma ve genelleme kolaylıkları sağlamak için onun, düşüncede soyutlanmasıyla mümkündür.

Ve “Ahlâk, Bir arada yaşamayı başarmaya çalışan insanların yalnızca siyasal, hukuksal, toplumbilimsel, ruhbilimsel bakışlarla sorunlarını çözemeyeceklerini bir gün anladıklarında, üzerinde daha önemle düşünecekleri bir alan olacaktır (İnam, 1998, s. 71).

Kuşkusuz basında etik ve ahlâk sorunu yalnız ülkemize özgü bir sorun değildir. Etik ve ahlâka uygun olmayan davranışlara diğer ülkelerde de rastlamaktayız; Örneğin; Yalan ve çalıntı haber yazdığı ortaya çıkınca New York Times gazetesindeki işine son verilen muhabir Jayson Blair, Yaşamını konu alan bir kitap için New Millennium Pres yayınevi ile 500 bin dolara anlaştı. Yayınevi başkanı Michel Viner, “Jayson kendini eleştirebilen çok dürüst bir adam, hikâyesi de harika” dedi.

Ya da Jet Fadıl adı ile tanınan Fadıl Akgündüz gibi, yasadışı işler yapmayı alışkanlık edinmiş bir kişiyi yücelterek onu topluma baş tacı etmek, göz boyamak, daha sonra da o kişiyi gönül borcunu ödeme zorunda bırakmak. İşte asıl asparagas. Asıl ahlâksızlık.

Basının izleyicileri, aynı zamanda okuyucuları olan akademik çevrelerin görevi, basının toplum üzerindeki etkilerini araştırarak elde ettikleri sonuçları kamuoyuna sunmaktadır.

Bu çalışmalar, aynı zamanda olması gereken basın gibi olmayanları uyarma anlamına gelmektedir. Diğer bir etik dışı haber türü ise magazinsel olandır.

Belki bazı uydurma -espri anlamında- haberlerin okuyucunun günlük yaşamını kısa bir süre etkilediği (oyaladığı) düşünülebilir.

Örneğin Yılmaz Durmuş adlı bir vatandaş, 5-6 yıldır gerek kendi yaratıcılığı ile (!) gerekse bazı gazetecilerin buluşları (!) ile kurmaca haberler üretilip medyanın (özellikle de televizyon haber programlarının) renkli kişisi haline geldi. Durmuş Yalçın'ın, Hürriyet gazetesi muhabirlerinden Gülden Aydın'la yaptığı söyleşide anlattıklarına göre 40'in üzerinde düzmece haberde başrolü oynamış (Hürriyet, 27.07.2002).

Ancak bazı yapay haberlerin kamuoyu etkisi farklıdır. Medyada Asparagas haberciliğin tarihine baktığımızda, meydanlarda kazanılan savaşların abartıldığı gibi kaybedilen savaşların kazanılmış gibi halka aktarıldığını görüyoruz. Bu haberlerdeki yalan, belki olay tarihinden çok sonraları anlaşılıyor. Fakat gerçeği sonsuza kadar saklamak mümkün olmuyor. Tıpkı Kadeş Savaşı'nda yenilen II.Ramses'in halkına söylediği yalan gibi; günümüzden yaklaşık 3300 yıl önce Mısırlılarla Hititler arasında yapılan Kadeş Savaşında yenilen II. Ramses, bu olayı halkından gizlemiş. Mısır'a döndüğünde de habercilerine savaşı nasıl kazandıklarını abartarak anlattırır, ayrıca tapınak duvarlarına ve birçok dinsel yapıların duvarlarına kaybedilen savaşı kazanmış gibi yazdırır (fotoğraf: 1). Ta ki 1822 de Osmanlı topraklarında yapılan kazılarda bulunan Hititlere ait belgelerin okunmasıyla iki yazı arasındaki fark hangisinin doğru olduğu çalışmalarını başlatmış ve gerçek, Hitit yazıtlarında anlatılanlar olduğu anlaşılmıştır (Yeni Şafak, Online, 12.03.2003).

Medya tarihinin ilk 'yalan haber'i

Luxor'daki ünlü Karnak tapınağında, Kadeş Savaşı'na ilişkin asılsız kahramanlık öykülerinin betimlendiği "gazete-duvarlar"dan biri...

Fotoğraf 1

Bu örnekte olduğu gibi öyle asparagas haberler vardır ki gazetenin ya da kendine arka çıkacak siyasetçinin, sanayicinin, bürokratin....vb. geleceğini tayin eder. Ve etki onlar açısından olumlu olursa, asıl yarayı toplum alır. İşte o zaman okuyucunun hatta koskoca toplumun yaşamını uzun süre etkisi altında tutar.

ABD liderlerinin Vietnam, Afganistan vb. ülkelerinde olduğu gibi Irak'ı işgal ettirmeden önce de Saddam Hüseyin'i, basın aracılığı ile dünyaya insanlık düşmanı diktatör ve kitle imha silahı üreten bir ülkenin lideri olarak tanıtip Irak'ın işgalini meşru kılmak istemiştir. Tüm basını suçlamamakla birlikte yandaş basın yaratarak, demokrasiyi isteyenini istediğini yapma gazetelerin de istediğini yazabilme özgürlüğü gibi yanlış bir tanımlamaya götürmüştür.

Bu tür olaylar sınır tanımaz biçimde dünyanın dört bir yanındaki medyada süregelmektedir. Kültürel, ekonomik, dinsel, geleneksel anlamda önemli farklılıklar olmasına karşın her topluma ait basında etik olmayan haber iletileriyle karşılaşırız.

Fakat etik dışı, ahlâk dışı dediğimiz ölçüt nedir?

Türkiye Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından düzenlenen “Reklamların İzleyiciler Üzerindeki Etkileri” konulu toplantıda konuşan reklamcılar derneği eski başkanı Nesteren Davutoğlu: “....Banyo Köpüğü reklamında banyo küvetinde yıkanan kadının makul ölçüde vücudunun görünmesini uygun görüyorum....” (Akşam, 23.01.2004).

Makul ölçü nedir? Kime göre etik, ya da değil?

Bir grup insana birer fincan çay getirelim ve üçer kesme şeker verelim. Çay içenlerin bir kısmı için üçer şeker yeterli olacak. Ancak bazıları bir veya iki şekerli olarak çaylarını içerken bazıları ise daha çok şeker isteyeceklerdir. Tabii içlerinde fazla şeker isteklerini bastırıp üç şekere kanaat getirenler de olacaktır.

Bu örnekten hareketle zorlamalarla kabullenme dışında, doyumun insandan insana farklı düzeylerde olduğu gerçeği ile karşılaşırız.

Zorlamalarla kabullenmeler olduğu gibi, bir olay içinde uzun süre bulunmak o durumu kanıksamaya, normal bir davranışmış gibi görmeye neden olmaktadır.

Gazeteci Kimdir?

Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde gazetecinin tanımı şu şekilde yer almaktadır: “Düzenli bir şekilde, günlük yahut süreli bir yazılı, görüntülü, sesli veya elektronik basın ve yayın organında, kadrolu, sözleşmeli ya da telif karşılığı, haber alma, işleme, iletme veya görüş, fikir belirtme görevi üstlenen ve asıl işi ile geçim kaynağı bu olup, çalıştığı işletme ile ilgili yasalar karşısındaki konumu bu tanıma uygun olanlar gazetecidir.”

Tanımda özellikle üzerinde durulması gereken bölüm, “asıl işi ve başlıca geçim kaynağı bu olup...” kısmıdır. Günümüzde gazetecilik kimliğini asıl mesleğinin dışında mesleğin cazibesinden dolayı kullananlar çoğalmaktadır. Mankenler, şarkıcılar, iş adamları gazeteciliği sanki bir boş zaman değerlendirme aracıymış gibi kullanmaktadırlar.

Gazetecilik mesleğini, gazetecilik eğitimi almış ve gerçekten bu mesleğin gereklerini yerine getirmek ve bu meslekten geçimini sağlamak isteyen geç kuşaklar kötü örneklerle karşı karşıya kaldıklarında önceliğin hangisinde olduğunu artık düşünmemektedir.

Gazeteci “önce gazeteciyim sonra insan” mı demeli yoksa “önce insanım sonra gazeteci” mi?

Bu sorulara verilebilecek yanıtları iki örnek olay ile tartışalım.

Birinci örnek Güney Afrikalı gazeteci Kevin Carter'a 1994 yılında Pulitzer ödülü kazandırmış olan fotoğraf (fotoğraf 2). Aç Sudanlı çocuğun iki büküm olmuş vücudu ve arka planda bir akbaba. Her şey apaçık anlaşılır durumda. Savaşın ve ırk ayrımcılığının vahşetini tüm açıklığı ile ortaya koyan bir fotoğraf. Kevin Carter'ı bu vahşeti tüm dünyaya duyurduğu için gerçekten kutlamak gerekir. Ancak

Carter'ın Pulitzer ödülünü aldığı aynı yıl içinde intihar etmesi, ayrıca bu görüntülere tanık olduğu ve sadece görüntü kaydetmek zorunda kaldığı için vidan azabı çektiğini anlatmaya çalışan intihar notu bırakması, gazetecinin insan tarafının ağır bastığı ancak mücadeleyi gazetecilik yanının kazandığı ortaya çıkıyor.

Fotoğraf 2

Türk savaş muhabiri Coşkun Aral bu olayla ilgili olarak Fotoğrafya Dergisi'nin 12. sayısındaki yazısında şöyle yazıyor:

.....benzer anları yaşamış bir foto-muhabir olarak bu anı görüntüleyen meslektaşım Kevin Carter'ın yaşadıklarını anlayabiliyorum. Savaş ve açlığın bütün acımasızlığıyla hissedildiği bir bölgede, Sudan'da, böylesine vurucu bir anı görüntüleme fırsatı bulan meslektaşımızın, zamanı durdurduğu bu anda, büyük olasılıkla aklında olan tek şey, bu fotoğrafın dünya kamuoyunda yaratacağı tepki ve bunun sonucunda dünya ülkelerinin Sudan'a yönelik yardım girişimlerinde bulunma ihtimali. O anda, o fotoğrafı gerekli yerlere ulaştırma güdüsü ve bu nedenle de bir an önce bulunduğu yerden ayrılma isteği sadece o anı yaşayan insanların anlayabileceği bir psikoloji.

Fotoğrafçının fotoğrafı çekerken yaşadığı, bir 'soğuma anı'dır. Aynı kurşun yiyen biri gibi, fotoğrafçı da olayın verdiği şokla, ilk anda hiç bir şey hissedemez. Fotoğrafın çekildiği anda, psikolojik bir duyarsızlık anı vardır. İlk hissedilen, o anı yakalayabilmiş olmanın verdiği bir zafer sarhoşluğudur. Ancak fotoğraf yerine ulaştıktan sonra fotoğrafçı yaşadığı anı sorgular; 'keşke'ler gündeme gelir. Aynı Kevin Carter'ın yaşadığı gibi. Benzeri durumlar, televizyon haberciliğinde de yaşanabilir. 1985'te Armero'da (Kolombiya) kızgın volkanik küllerin arasında ölen çocuk, akıllarda kalan en çarpıcı örnek. O çekimleri yapan ekip için de aynı ikilem söz konusuydu; çekim yapacakları sürede olaya müdahale etselerdi, çocuk kurtulabilirdi. Ancak bu örneklerin hiç

birinde, muhabirler ya da fotoğrafçılar seçimlerinden dolayı yargılanamaz. O an, insan davranışlarının otomatikleştiği bir andır. Mesleki soğukkanlılık, tecrübeyle yerleşen bir şeydir. Bu özel durumu nedeniyle de, foto-muhabirlik ya da habercilik herkesin yapabileceği bir iş değildir. Deklanşöre bastığı an, fotoğrafçının kafasındaki tek düşünce, görüntülediği anın kalıcılığıdır. Hayat kurtarmayı fotoğrafçı da herkes kadar ister. Ancak, zor koşullarda çalışan foto-muhabirin öncelikli misyonu o anı görüntülemektir. Bu nedenle fotoğrafçı, davranışlarının otomatikleştiği o anda yaptığı ya da yapmadığı şeylerden dolayı sorgulanmamalıdır.”

İkinci örnek ise, 4 Aralık 1996 tarihinde Sabah gazetesinin üçüncü sayfasında yer alan bir cinayet haberi. İki şahıs arasında başlayan tartışma daha sonra bıçaklı kavgaya dönüşüyor. Şahıslardan biri, aldığı bıçak yaraları sonucu, kan kaybindan olay yerinde ölüyor. Gazetede yer alan haber yazısı ve fotoğraflardan anlaşılacağı gibi, olay başlangıcından sonuna kadar izleniyor ve olayın her aşaması kare kare görüntüleniyor (Fotoğraf 3).

Fotoğraf 3

Bu iki olayda da sorulacak soru şudur: Gazetecinin insan yanı bu olayların hangi anında devreye girmelidir? Ya da gazeteci Coşkun Aral'ın dediği gibi robotlaşmalı mıdır?

Olay kahramanlarından birinin yaşamını kurtarmak için orada gazeteci dışında kimse yoksa gazeteci ne yapmalıdır? Goodwin'in dediği gibi, “gazeteci haberi oluşturan olguları toplarken duygusallığı bir yana bırakıp, haberin bir parçası olmamaya” mı çalışmalıdır? (Goodwin, 1993, s. 240).

Coşkun Aral'ın Kevin Carter olayı için yaptığı yorumlar, yine Coşkun Aral'ın Fransız Sipa Ajansı adına izlediği bir olay sırasında gazetecilik kimliğini bir yana bırakıp Lübnanlı gazeteci Ali Musa ile birlikte yaralı insanları kurtarmaya koşmaları kendisiyle çelişiyor gibi görünse de yine kendinin dediği gibi “ o anda yaptığı ve yapmadığı şeylerden dolayı sorgulanmamalı” mı?

Gazetecinin asıl görevinin dünyayı kurtarmak olmadığı ya da böyle bir görevi üstlenmediği düşünülebilir. Ancak gazeteci de iyi yaşayabilmek için iyiliklerle dolu bir dünyanın kurulmasına yardımcı olmalıdır.

Çağımız insanı, robotlaşan bir insana doğru mu gidiyor? İnsanlara, insanlığa hizmet etmesi için robotlar geliştirilebilir, fakat insanların robotlaşmasının kabulü zordur.

Gazeteci görevini yaparken duygusal davranması belki objektif olmasını engelleyebilir. Fakat “haber mi, insan yaşamı mı?” sorusuna kısa sürede yanıt vermek zorundadır.

Gazeteci açısından olduğu gibi izleyici tarafından da bakıldığında, insanların öldürülüşünü “görmeli mi?” yoksa bir kişi dahi olsa “can kurtarmak mı?” tercihi ile baş başa kalırız.

Televizyon, sinema ve basılı malzemeler aracılığı ile gösterilen cinayet, kaza, savaş, yolsuzluk gibi olaylar artık yaşamımızın vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Aynı dozdaki veya altındaki olaylara tepkiler azalmaktadır. Artık daha uç, ürkütücü olaylara tepki gösterilmektedir.

Bu tepkisizlik, bilinçli olarak izleyiciye bombardıman edilen aşırı olaylara zamanla alışmanın bir sonucudur. Olaylara ilk önceleri duyulan tepkilere ilgililer duyarsız kalınca ve yaptırım gücü olmayınca daha sonraki benzer olaylara toplum da duyarsızlaşmaktadır.

Peki Nereye Kadar?

Ta ki, bir doz fazlası olay patlayıncaya kadar. Yukarıda da sözü edildiği gibi, bazı asparagas haberler, sayfa doldurmak için konulabilir. Ya da kısa bir haber abartılarak uzatılabilir. Bazı asparagas haberler ise spekülasyon yaratmak, toplumda dikkatleri bir yöne çekmek amacıyla yapılır. Kimi haber o gün için izlenir ve beynimizin bir köşesinde yer eder. O kişinin, olayın veya olay kahramanının başka bir tarihte karşımıza çıkmasıyla geçmişteki durumu (beynimizin bir köşesine attığımız durumu) ile karşılaştırma ortamı yaratılır. Ancak, sürekli bir haber izleyicisi değilsek olay kahramanlarının daha sonraki serüvenlerini izleyemediysek (aynı veya farklı basından) olayla ilgili olumlu ya da olumsuz kanaatlerimiz tutarlı olmayacaktır.

İşte bu tür haberleri bilinçli olarak yapanlar, okuyucu profilini iyi bildiklerinden yaptıkları asparagas haberler sayesinde çoğu kez amaçlarına ulaşmaktadırlar.

Sonuç

Gazeteler gelişigüzel yazılıp basılmış kâğıtlar değildir. Biçiminin Gazeteye benzemesi onun bu onurlu görevi yerine getirdiği anlamına da gelmez. Yazdıklarının ve gösterdiklerinin içeriğidir asıl önemli olan. Zaman zaman gazetelerin haber yazılarında ve haber fotoğraflarında, ulaştıkları okuyucu kitlesinin ahlâk ve etik kuralları ile ülkenin yasalarına uygun olmayan örneklerle karşılaşmaktayız. Ahlâk ve etik dışı davranışlara somut ceza uygulanamaması nedeniyle, hatta yasal olmayan yayınlar uygulanan cezaların caydırıcılıktan uzak olması nedeniyle medyada olumsuzluklar yaygınlaşmaktadır.

Yasama, yürütme ve yargıdan sonra 4. kuvvet olarak basın gösterilir. Basının 4. kuvvet gibi üstün bir güç olduğu kabul edildiğine göre, toplumların yaşamlarını düzenlemede önemli bir yere sahip olduğu da kabul edilmektedir. Hatta basın, iktidarların devrilmesinde ve ülkelerin yönetim biçimlerinin sarsılıp değiştirilmesinde de büyük roller üstlenmektedir. İşte ülkelerin, toplumların, insanların yaşamları ile iç içe olan bu kitle iletişim araçlarının, yönetenlerle yönetilenler arasındaki iletişimi nasıl sağladıklarının da bir denetimi olması gerekir.

Basın etiği ya da basın ahlâkı, basın çalışanları açısından olduğu kadar okuyucuları da ilgilendirir. Hatta çok daha fazla ilgilendirir. Çünkü çoğunluk onlardır.

Gazetenin -televizyon programları da dahil- eve girdiğinde, evde bulunan kadın, erkek, yaşlı, çocuk herkes tarafından görülebileceği ve okunacağı unutulmamalı. Bu nedenle toplumun örf ve adetleri göz önünde tutularak haber yazısı ve fotoğrafı özenle seçilmeli. İrk, mezhep, kültür ayrımcılığı yaratacak haberlerden ve sözcüklerden kaçınılmalı. Ayrıca haber yazısında kullanılan sözcüklere dikkat edilmeli, her eğitim düzeyinden okuyucunun anlayabileceği basitlikte olmalı, kısa, açık seçik olmalı, ancak açık saçık olmamalı. Üç beş haber, iki üç fotoğrafla sayfalar doldurulmamalı.

Haber yazılarını gereğinden büyük puntolarla veya aynı cümleleri -ya da aynı anlama gelen cümleleri- haber içinde tekrarlayarak haberi uzatmak, ilgisiz fotoğraflar kullanmak vb. gazetenin değerini azaltır. Belki de en önemlisi gazete patronlarının iktidarla olan ilişkileri gözden geçirilmeli, finansal zorlukların aşılması yönünde iktidarla diyalogdan kaçınmalı, bu tür ilişkileri önleyecek yasal düzenlemeler getirilmeli.

Yukarıda sözü edilen basının, tanımına ve amacına uygun bir sektör olabilmesi için kendi içinden doğan denetim örgütleri oluşturulmalıdır.

Okur ya da izleyici sorgulayıcı davranmayı, meslekteki sapmaları ve sapanları izlemeyerek cezalandırmaz ise basın içine sızmış ya da bu mesleğin gereklerini yerine getirmekten aciz bu kişilerin basını bir yazılı-resimli kağıda dönüştürmeleri kaçınılmazdır.

Notlar

(1) Bu makale, 5-7 Mayıs 2004 tarihinde DAÜ İletişim Fakültesi tarafından düzenlenen **İletişim Etiği: Kültür, Toplum, Kimlik** konulu Uluslararası İletişim ve Medya Çalışmaları Konferansı'nda sunulan bildirinin düzeltilmiş ve gözden geçirilmiş halidir.

Kaynakça

Aral, Coşkun (belirtilmemiş). "Foto Muhabirliği ve Etik," **Fotoğrafya**, sayı 12.
<http://www.fotografya.gen.tr/issue-12/fotoetik/fotoetik.html>

Goodwin, H.Eugene (1993). **Groping for Ethics in Journalism**. Ames: Iowa State University Press.

TMMOB (2003). "Etik, Ahlak ve Mesleki Davranış İlkeleri Tartışma Metin Taslağı"
"http://www.emo.org.tr/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=285 TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Etik Komisyonu tarafından hazırlanan taslak.

İnam, Ahmet (1998). "Halsiz Kalmış Bir Ahlakın Cehenneminde," **Doğu-Batı**, Sayı 4, s. 71.

Yazar hakkında

Yrd.Doç.Dr. Feyyaz Bodur, 1955 Bilecik doğumludur. İlk, orta ve lise öğrenimini Eskişehir'de yaptı. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi'nden 1981 yılında mezun oldu. Lisansüstü ve Doktora eğitimini Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde tamamladı. Uzaktan Eğitim-Öğretim, Sinema, Basın ve Fotoğraf üzerine araştırma yazıları, makaleleri ve kitapları bulunmaktadır. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi basılı materyallerinin yazım, basım ve dağıtım koordinatörlüğü görevinin yanı sıra, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi'nde Fotoğraf Tarihi, Temel Fotoğrafçılık, Basın Fotoğrafçılığı ve İletişim derslerini vermektedir.